

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Numinózní vyprávění
jako součást dětského folkloru**

Valentýna Hrkalová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Numinózní vyprávění

jako součást dětského folkloru

Valentýna Hrkalová

Vedoucí práce:

PhDr. Petr Janeček, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Petru Janečkovi, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady a komentáře při psaní této bakalářské práce. Také bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří byli ochotni věnovat svůj čas a zúčastnit se výzkumu.

Obsah

ÚVOD	1
TEORETICKÁ ČÁST	3
1. Folklor v současné společnosti.....	3
2. Dětský folklor	4
2.1. Dějiny výzkumu.....	4
2.2. Definice a základní žánry a formy.....	6
2.3. Funkce dětského folkloru.....	9
3. Numinózní narativy	11
3.1. Dělení numinózních narativů	13
3.1.1. Strašidelné příběhy vycházející z tradičního folkloru a jejich modernizace	13
3.1.2. Specifická dětská strašidelná vyprávění	14
3.1.3. Městské legendy	14
3.1.4. Příběhy založené na vlastní zkušenosti.....	14
3.1.5. Vyprávění inspirovaná příběhy z literatury, televize, filmu a rádia	15
3.1.6. Pseudothrillery	15
3.1.7. Individuální dětské příběhy	16
3.2. Kompozice a rozbor narativů	16
3.2.1. Popis vypravěčů.....	17
3.2.2. Obsah a postavy numinózních narativů	17

4. Numinózní narativy v populární kultuře	18
4.1. Fenomén filmu a televize.....	18
4.1.1. Filmy s hororovým a strašidelným nádechem.....	19
PRAKTICKÁ ČÁST	21
5. Metodologie	21
6. Průběh výzkumu	22
6.1. Výzkum v mateřské škole.....	22
6.2. Výzkum v základní škole	23
7. Interpretace výsledků	25
7.1. Vyprávění a znalost příběhů	25
7.2. Postavy a strašidla narativů.....	29
7.3. Okolnosti vyprávění strašidelných příběhů	30
7.4. Vliv populární kultury	32
ZÁVĚR	34
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	37
RESUMÉ	43
PŘÍLOHY	44

ÚVOD

Děti jsou důležitou sociální skupinou při zkoumání folkloru, jelikož je mezi nimi velice živý, a jsou tedy nositeli určité specifické folklorní kultury. Tato kultura vzniká také díky tomu, že si připadají částečně odstrčeny od společnosti dospělých, a tak vytvářejí své vlastní společenství. Téma dětí není v dnešní době zkoumáno jen v etnologii, jak je vidět v této práci, ale zabývají se jimi i další obory, jako jsou sociologie, psychologie nebo pedagogika, které nabízejí jiné a nové pohledy na děti a jejich kulturu.

Dětský folklor se u nás začal zaznamenávat v polovině 19. století, postupem času se jeho předmět zkoumání rozšiřoval a od prostého sběru lidových písní a slovesnosti se dostal až ke zkoumání vlivu medií na dětský folklorní repertoár. Zájem o slovesný folklor však nevymizel a má velký vliv na jedince v jejich dětství, kdy dopomáhá komunikaci a utváření pout. U tohoto folklorního jevu lze nalézt jak archaické, tak i novodobé prvky. Na druhé straně se díky proměnám ve společnosti objevují i vlivy masmédií, jako je například častější používání počítačů dětmi nebo sledování televize a filmů.

V této práci se konkrétně zaměřím na žánr slovesného folkloru, který se objevuje u dětí, a to numinózní narativy. Cílem je zjistit, zda si takovéto příběhy děti i v soudobé společnosti vyprávějí, a pokud ano, tak jaké to jsou. Následně tyto příběhy zařadit a popsat. Druhotným cílem je také zjištění, jaký na tato vyprávění mají vliv právě moderní technologie a média. Zda napomáhají v šíření příběhů, anebo je spíše nahrazují.

V tomto tématu je příhodné citovat spisovatele H. P. Lovecrafta (1998, s. 170): „*Nejstarším a nejsilnějším lidským citem je strach a nejstarším a nejsilnějším druhem strachu je strach z neznáma.*“ Strach je jedna ze základních emocí všech lidí a právě v dětství se s ní děti začínají

seznamovat, zkoumat a zjišťovat, co všechno tento pojem znamená. Již v útlém věku jsou dětem převypravovány a pouštěny pohádky, kde se objevují strašidla, a s rostoucím věkem se tento fenomén proměňuje a vyvíjí. Jednou z těchto forem jsou právě strašidelná vyprávění, která jsou vyprávěna pro postrašení, pro prožívání samotného strachu či jen pro naučení se tyto věci nebrat vážně a mít z nich zábavní atrakci. Děti se učí, jak se strachem zacházet, jak ho vyvolávat u ostatních či jak ho sami snášet a bojovat proti němu. Nebo se také učí vypravěčskému umu, který následně napomáhá zvyšovat sociální status uvnitř konkrétního dětského uskupení.

Na základě studia odborné literatury se v první části této práce zabývám vymezením pojmů folkloru, dětského folkloru a numinózních narativů. Nechybí také zařazení těchto pojmů do historického kontextu a uvedení předních osobností a autorů, kteří se tomuto tématu věnovali nebo věnují. Zmiňuji také některá rozdělení a typy konkrétních případů. Nelze opomenout ani vliv populární kultury na repertoár dětského folkloru, jako jsou filmy nebo seriály, mimořádně i počítačové hry.

Výzkum v tomto tematickém okruhu byl zaměřen na děti ve věku od 6 do 11 let. Zapojeni byli žáci z mateřské školy a z prvního stupně základní školy ve Středočeském kraji. Byly použity metody *focus group* a polostrukturované dotazníkové šetření a následně byla provedena analýza a popis těchto zjištěných dat.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Folklor v současné společnosti

Folklor lze definovat jako kolektivně vytvářené i sdílené a neformálně tradované projevy lidské expresivní kultury včetně jejich materializací. Je chápán jako základní antropologická univerzálie (Janeček 2011, s. 7) a je tedy nedílnou součástí kultury, kde vypovídá o našich představách, co je pro nás významné a důležité a co si pamatujeme (Pohunek, Votruba, Janeček 2014, s. 5).¹ Pojetí a definice folkloru se však mění jak historicky, tak s ohledem na kontext společnosti (Sutton-Smith 1999, s. 3). Také každý autor a výzkumník má svou definici folkloru, z čehož vyplývá, že je mnoho variant a nelze se shodnout na jedné konkrétní definici (Votruba 2009, s. 189).

Folklor tak plní mnoho rolí – jako historický doklad o dávných venkovských společnostech, role kulturně politické, reakce na sociokulturní kontext, konstruování tradic nebo historického povědomí, role inspiračního zdroje populární kultury či umění, může být koníčkem, zábavou a způsobem trávení volného času nebo dokonce fungovat jako marketingově vytvářený produkt (Janeček 2011, s. 7). Předává se z generace na generaci a jeho základní funkcí může být udržování stability ve společnosti (Bascom 1954, s. 349).

I přes vlivy soudobé společnosti a nahrazování uměleckými a populárně kulturními projevy hraje folklor stále významnou roli. Původně přímo, nejčastěji ústní formou šířený folklor se dokázal adaptovat a kromě přímé komunikace se dále šíří pomocí televize, tisku, internetu

¹ Folklor je také definován jako součást lidové kultury nebo tradiční lidové kultury, je to tedy osobitá část kultury lidstva a jejími tvůrci a oživovateli jsou samy lidové vrstvy. Intuitivně se tím také rozumí vše, co je spojeno s projevy lidské kultury (Leščák – Sirovátka 1982, s. 11). V *Malém etnologickém slovníku* (2011, s. 32) je folklor popsán jako tradice, která obsahuje ji charakterizující faktory a rozvíjí se cestou ústního předávání. Faktory jsou spojení současnosti s minulostí, individuální či kolektivní varianty a výběr od lidí.

a literatury, reaguje na aktuální dění i na sociální, kulturní, politické a ekonomické problémy a změny. Díky tomuto rozšíření může být nositelem folkloru téměř jakákoliv společenská skupina od skupiny definované regionálně či etnicky, generačně, profesně až po skupiny definované společnými volnoaktivitami nebo skupiny, které nemají trvalejší charakter a vlastní tradici a mohou vznikat náhodně, např. návštěvníci kaváren vyprávějící si anekdoty (Janeček 2011, s. 8-9).

2. Dětský folklor

2.1. Dějiny výzkumu

Díky postavení dětství ve společnosti, kde dítě bylo chápáno jako nedokonalý dospělý, byl zpočátku dětský folklor chápán jen jako část tradiční lidové kultury a zkoumán pouze okrajově. Až v polovině 19. století se začal postupně objevovat ve sběratelských činnostech, kde splýval s jinými folklorními žánry, jako byl sběr hudebního či slovesného folkloru, například sběr lidových písní (Schauerová © 2008). Do tohoto období patří záznamy ve sbírkách Františka Ladislava Čelakovského, Boženy Němcové, Karla Jaromíra Erbena, Julia Feifalika či Františka Sušila. Třídění dětského folkloru dle věku, se kterým ve svých záznamech přišel Karel Jaromír Erben, částečně převzal český sběratel František Bartoš, který se jako první soustavně zabýval dětskou literaturou a vydal sbírku *Naše děti* (1888). Na Bartoše navázala řada dalších autorů jako Matouš Václavek – *Děti na Moravském Valašsku* (1902), Jan Vyhlídal – *Hanácké děti* (1909), Františka Svobodová-Goldmannová – *Říkadla a hry slováckých dětí* (1958), František Josef Čečetka – *Od kolébky do hrobu* (1900), Josef Dufek – *Naše Horácko jindy a nyní* (1893) a další (Pospíšilová 2005, s. 118-119).

V roce 1959 Olga Hrabalová podala návrh na třídění dětského folkloru, kde současně předložila kritický rozbor dosavadních sbírek

(Pospíšilová 2005, s. 118) a upozornila na nedostatek literatury zabývající se dětským folklorem (Schauerová © 2008). Po druhé světové válce se zájem soustředil i na děti ze školních lavic. Zkoumáním této kategorie se zabýval například Arnošt Inocenc Bláha či Čeněk Zíbrt, který se zajímal o lidovou tradici v českých školách (Schauerová © 2008).

O výzkum dětského folkloru se zasloužil dále Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV v Brně. V roce 1954 se stal dětský folklor předmětem jejich studia a v rámci této instituce byla zpracována poválečná monografie *Dětské hry a říkadla z Horňácka* (1954) zabývající se odborným tříděním a popisem od Zdenky Jelínkové (Schauerová © 2008). Vznikl zde také rukopisný archiv dětského folkloru z Moravy, který byl založen na systému O. Hrabalové a obsahuje zápisy od různých autorů, nejvýraznějšími jsou Ludmila Mátlová-Uhrová, Zdenka Jelínková, Alžběta Turečková či sama Olga Hrabalová. Zaměření na dětský folklor se také přeneslo v 70. letech 20. století do Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV v Praze, kde téma pražské děti, později stejnojmennou monografií *Pražské děti* (1975) zpracoval Vladimír Scheufler. Tyto studie 70. let vedly k prezentaci dětského folkloru na konferencích ve Strážnici a k následnému vzniku sborníku *Dítě a tradice lidové kultury* (1980) a dalším edicím *Společenství dětí a kultura* (1997), *Folklor pro děti a děti pro folklor* (2000), ve kterých jsou zaznamenány odpřednášené referáty věnující se dětem (Pospíšilová 2005, s. 119-120).

Druhá polovina 20. století přináší v bádání pohled nejen na tradiční folklor, ale zaměřuje se na celou oblast dětské kultury včetně dětského zpěvu, vyprávění, her, hraček a koníčků, oděvů, obyčejů a slavností, sociálních kontaktů apod. (Pospíšilová 2005, s. 120).

V současné době se dětskému folkloru věnuje například i *Pražská skupina školní etnografie*, která vznikla roku 1991 a provádí výzkumy ve školním prostředí (Pražská skupina školní etnografie 2015). Významnými autory v tomto oboru jsou dále Dana Bittnerová (*Kultura dětí a dětský folklor* 2011 aj.), Jana Pospíšilová (*Co si školáci vyprávějí* 2003 aj.), Adam Votruba (*Namažeme školu špekem. Současná folklorní poezie dětí* 2009) či Petr Janeček (*Černá sanitka a jiné děsivé příběhy* 2006 aj.).

Krátce mezi nejvýznamnější zahraniční autory lze zařadit manžele Ionu a Petera Opie s jejich díly jako *The Lore and Language of Schoolchildren* (1959) nebo *The Singing Game* (1985) nebo Mare Kõivu s mnoha články o dětském folkloru jako *In a Big Black Town There Was a Big Black House* (1997).

2.2. Definice a základní žánry a formy

V dětském prostředí a dětské kultuře je folklor živý, a proto jsou hlavními nositeli současného folkloru přímo děti (Sirovátka 2002, s. 36), které ho ožívují tím, jak ho samy vnímají a interpretují (Schauerová 2007, s. 7). Folklor se mezi dětmi šíří také jednodušeji než mezi dospělými, u kterých je již málo pravděpodobné, že si po večerech budou vyprávět legendy či pohádky. Avšak u dětí se tento proces objevuje i v každodenní komunikaci a vyskytují se tak mnohem více (Votruba 2009, s. 191). Jeho předpokladem je vytváření spontánních skupin dětí (Pospíšilová 2008, s. 15)². Pod dětským folklorem si lze dle Leščáka a Sirovátky (1982, s. 149) představit slovesné, hudební, taneční a dramatické projevy, které jsou nedílnou součástí života dětí a mládeže a jsou ovlivňovány a rozšiřovány předlohami ze světa dospělých. Dítě tak získává povědomí a osvojuje

² Tyto skupiny se tvoří nejčastěji na základě vzdělávacích institucí a vytvářejí se tak kohorty založené na věku, což také ovlivňuje způsob šíření folkloru mezi dětmi (Fine 1980, s. 175).

si folklor samovolně zpočátku od dospělých členů rodiny a později od vrstevníků nebo od vzdělávacích či zájmových institucí (Schauerová 2007, s. 7). Avšak zajímavostí je také to, že dětský folklor není zamýšlen pro uši dospělých, kteří tak o něm tolik neví, což je poté součástí zábavy v dětském folkloru (Opie – Opie 1959, s. 1).

Kultura dětí, jejíž součástí je dětský folklor, se mimo jiné také značí otevřeností a schopností přijímat na ni působící podněty z okolního světa, jako institucionální prostředky výchovy, masovou kulturu, vysokou kulturu a folklorní prvky či informace z médií a dnes i internetu. Tvoří ji jak archaické prvky s dlouhodobým tradováním, tak i možnost rychlého vstřebávání nových utvářejících se prvků a jevů (Pospíšilová 2005, s. 116). V dětském folkloru se mohou objevit inovace, aktualizace i přejímky jedné skladby, a to dle konkrétního kontextu vypravěče (Franc 2012).

Dětský folklor využívá několik typů výrazových prostředků, kde děti dohromady spojují slovo, rytmus, pohyb či výtvarnou složku. Proto je jeho hlavním znakem synkretismus a vytvoření systematiky není příliš jednoduché. Jeho sdílené a tradované formy mají mnoho variant a obměn díky dětské improvizaci, kde se objevuje i spojování několika skladeb do jedné (Bittnerová 2011, s. 21).

Jedním z dělení dětského folkloru je dělení na *folklor pro děti* a *vlastní folklor dětí*.³ Tyto dvě kategorie nemají jasné hranice a nelze je od sebe jednoznačně oddělit (Leščák – Sirovátka 1982, s. 149). Pro folklor pro děti je typické, že nositeli a interprety jsou dospělí a přímo či zprostředkovaně jím ovlivňují vývoj dítěte. Příkladem mohou být ukolébavky či říkanky jako *Vařila myšička kašičku* nebo *Paci paci pacičky* apod. Druhou skupinou je folklor dětí zahrnující folklorní

³ Toto dělení lze dle Pospíšilové (2005, s. 116) srovnat s dělením Bausingera na kulturu dětí a kulturu pro děti.

skladby, které se mezi dětmi používají, tradují, zdomácňují či vznikají (Bittnerová 2011, s. 15). Jiný druh třídění folkloru podala Olga Hrabalová ve svém článku *K dětskému folkloru a jeho třídění* z roku 1959, kde rozděluje dětský folklor do pěti hlavních skupin: *projevy dospělých určené dětem, hádanky, dětské písně, říkadla a hry*, které dále dělí do několika podskupin (Hrabalová 1959, s. 102).

V 19. a první polovině 20. století se ve folkloristice objevilo základní pojmosloví soustředěné především na ústní tradici a slovesné prvky, které se dělily na říkadla, hádanky a hry a ty dále na mnoho dalších žánrů, jako například hádanky hravé či nehravé. Tyto složky dětského folkloru byly odrazem kulturního kontextu doby a také ukazovaly vztah kultury dětí a dospělých. Nejvýraznější z nich jsou dětské hry, kde se badatelé nejprve zaměřovali pouze na slovesné prvky a postupně svůj zájem rozšiřovali na celkové herní projevy dětí (Bittnerová 2011, s. 21-23).

V současnosti však toto dělení již nestačí díky dynamičnosti folkloru, kde některé žánry zanikají a jiné naopak vznikají. Postupný vývoj tak objevil nové žánry a typy, které již ale byly mezi dětmi až stovky let. Tento proces podpořila také změna pohledu badatelů, kteří do té doby podceňovali prozaické žánry. Dnes se proto do dětského folkloru zařazují i pověsti, povídky, vyprávění ze života a vtipy. Dále sem lze zařadit i psaný folklor, který se postupně dostává i do nových médií jako je internet, nebo formou psaní SMS. V neposlední řadě sem patří také opomíjená gesta a symboly a rovněž je třeba nezapomenout i na výtvarná schémata (Bittnerová 2011, s. 23-26).

Adam Votruba (2009, s. 7) také zmiňuje zvláštní druh folkloru, který se mezi dětmi šíří po generace, ale nemá edukační funkci, není předmětem zájmu folklorních spolků a dospělí si ho nevšímají.

Součástí mohou být rozpočítávadla, rýmované popěvky, říkanky a objevují se také vulgární slova. Jako příklad lze uvést píseň o „starém lotru mexickém“, která se mezi dětmi stává odrhovačkou a má nespočet variant začínajících: *Na kopečku v Africe stojí stará věznice. Vězňové se tetelí, že maj blechy v posteli...* (Votruba 2009, s. 188). Tyto útvary mohou mít také krátké formy, někdy jen i dvě slova, jako: *Deniska teniska* nebo *Petr svetr kilometr* (Votruba 2010, s. 203).

Orální komunikace tvoří mezi dětmi a vrstevníky velmi silná pouta (Pospíšilová 2005, s. 134), díky čemuž i v moderní době stále přetrvává vysoký zájem o slovesné prvky folkloru, mezi kterými jsou nejčastěji popisovány anekdoty, vzpomínková vyprávění neboli memoráty či vyprávění s numinózní tematikou (Janeček 2007b, s. 91). Kromě výše zmíněných forem vypravěčský styl popisuje pověsti, které se pojí k určitým místům, nebo pohádky (Pospíšilová 2003, s. 23). Mohou se zde také objevovat vyprávění o obsahu filmových či literárních předloh (Hrabalová – Jelínková – Pospíšilová – Šrámková – Toncrová 1980, s. 33).

2.3.Funkce dětského folkloru

Folklor je prostředkem, který usnadňuje a umožňuje komunikaci mezi lidmi, díky čemuž ve společnosti plní řadu funkcí (Bittnerová 2011, s. 34), mezi něž lze zařadit funkci zábavnou, estetickou či kontaktní a integrační (Pospíšilová 2005, s. 138). K tomu, aby se jakákoliv forma folkloru stala součástí dětské kultury, předávala se z generace na generaci a obstála oproti jiným skladbám, je potřeba právě zmíněné zábavné neboli estetické funkce. Tyto funkce plní také úlohu při samotné realizaci folklorní skladby, nejčastěji u her či písní (Bittnerová 2011, s. 34).

Kontaktivá nebo integrační funkce plní roli uvědomování si pospolitosti a sounáležitosti, díky níž se zde odehrávají důležité vztahy a vazby mezi účinkujícími. Součástí funkčnosti dětského folkloru je i upevňování a vytváření pozic v dětském kolektivu formou úspěšnosti ve hrách nebo předváděním svých znalostí. Uplatňují se i říkanky: „*Máte mezeru, hodíme vás do sběru*“ jako reakce na nevhodné chování, nebo které poukazují na morální postoje. Díky těmto procesům si jsou děti schopny uvědomovat a osvojovat morální hodnoty. Dětský folklor lze brát také jako formu vyplnění volného času po škole nebo o přestávkách a zabránění nudy (Bittnerová 2011, s. 34-36). Funkce sociálně integrační má rovněž důsledky v sociálním statusu dětí, který je vyšší, pokud jedinec zná určité hry či texty (Votruba 2010, s. 217).

Patří sem i identifikační funkce, kde má úlohu samotná identifikace sociální skupiny od skupin jiných, kde se děti sdružují a provozují společné aktivity, v tomto případě odlišení skupiny dětí od skupiny dospělých. Dále se v rámci dětského kolektivu rozlišují i skupiny dle jiných kritérií: pohlaví, věk, místo či prostředí nebo herní a nepřátelské skupiny. Toto dělení podporuje identifikaci samotného jedince v konkrétních situacích (Pospíšilová 2005, s. 138). Objevuje se také vymezení nejen vůči dospělým celkově, ale také konkrétně vůči autoritám jako jsou rodiče a učitelé. Tyto procesy usnadňují uvolnění od tlaku školy či výchovy (Votruba 2010, s. 217).

Významnou úlohu hraje také funkce výchovná. Folklor dětem dává možnosti vyzkoušení tabuizovaných částí jejich života, kde se objevuje vulgarita či brutalita ve formách obrázků, říkanek, písniček nebo her. Tyto akty porušování jsou často doprovázeny smíchem a nejsou brány vážně. Pro jedince se zde tak otevírají příležitosti zjistit, jak na ně porušování tabu působí, a dále to využít v budoucnosti (Bittnerová 2011, s. 36). Na druhé straně folklor může fungovat i jako vyjadřování

nesouhlasu s jedinci, kteří něco porušují, jako varování nebo jako rada, co dělat, například v podobě přísloví (Bascom 1954, s. 347). Funguje zde také předávání a tím i uchovávání folklorních tradic z generace na generaci a částečně probíhá i socializace a enkulturace dětí v prostředí, ve kterém žijí. Tyto procesy jsou důležité pro osvojování si tradice lidové kultury a významnou roli zde sehrávají dospělí, školní instituce či instituce zajišťující volnočasové aktivity (Schauerová 2007, s. 8). Tato funkce neučí děti, jak něco vyrábět či dělat, ale spíše, jak jednat, jak se chovat a jak žít (Bascom 1954, s. 346).

3. Numinózní narativy

Slovesný folklor, jak již bylo zmíněno, hraje výraznou roli v kultuře dětí a jeho podstatnou složkou je vyprávění. Právě tyto kontakty umožňují přímou vazbu mezi posluchačem a mluvčím (Pospíšilová 2003, s. 22). Tato kapitola se bude věnovat konkrétněji jednomu typu vyprávění, a to numinózním narativům, laicky řečeno strašidelnému vyprávění v rámci dětské kultury. Tyto strašidelné příběhy existují odjakživa, důvodem může být i to, že strach je považován za jednu z nejzákladnějších emocí (Janeček 2007a, s. 72). Strach a děs se objevovaly i u tradičních pohádek, které však postupně byly tohoto nádechu zbavovány a stal se z nich neškodný typ literární fantastiky (Janeček 2007a, s. 306).

Tématu numinózních vyprávění se věnovali folkloristé především ve Finsku a Polsku od 70. let 20. století a následně projevíli zájem i čeští folkloristé od 80. let (Janeček 2007b, s. 92). Mezi badatelská jména patří například M. Kõiva, která se pokusila o systematizaci hororů, D. Simonides nebo L. Virtan (Janeček 2007b, s. 92; Pospíšilová 2003, s. 32), z českých především P. Janeček se sbírkami *Černá sanitka a jiné děsivé příběhy* (2006) nebo *Černá sanitka: druhá žeň* (2007); (Pospíšilová 2008, s. 59).

Nejčastěji jsou tyto formy vyprávění přímo aktéry nazývány jako „strašidelné příběhy“, „strašidelné pověsti“ a od 80. let „horory“ (Hrabalová – Jelínková – Pospíšilová – Šrámková – Toncrová 1980, s. 33). Žánrové zasazení zde není příliš jednoduché a je často proměnlivé, jelikož se jedná o skupinu různých typů vyprávění. Proto se popisy soustředí na emickou stránku od samotných dětí, které jsou výše zmíněny (Janeček 2007b, s. 92). Dětská numinózní vyprávění jsou podobná i středoevropským a východoevropským příběhům, někdy jsou až identická (Janeček 2007a, s. 308).

Dle J. Pospíšilové (2003, s. 32) jsou strašidelná vyprávění dvojího druhu, a to přesněji: *„jedny vyvolávají a stupňují co nejvíce strach a odehrávají se ve vymyšleném světě, druhé směřují k překvapující žertovné pointě a původní strach a hrůzu obracejí v smích, přičemž to bývají příběhy založené na osobní zkušenosti“*. Vyprávějí se především proto, aby se posluchači báli nebo pobavili. S pomocí neverbálních složek jako tempo řeči, intenzita hlasu a prostředí je napomáháno uvolňování či stupňování napětí narativů (Pospíšilová 2003, s. 33). Mají za úkol působit na emoce a city posluchačů, díky čemuž se déle uchovávají v kolektivní paměti (Klímová 1998, s. 342). Mají také podobnou danou strukturu jako pohádky, často se objevuje porušování tabu nebo trojí opakování něčeho (Kõiva 1997, s. 159).

Tento druh narativů popisuje také Elizabeth Tucker (1999, s. 206), která uvádí, že se v takovýchto strašidelných příbězích či legendách objevují postavy jako duchové, monstra či maniaci a strašidelná místa jako hřbitov nebo opuštěný starý dům. Jejich nejčastějšími vypravěči jsou chlapani, kteří zdůrazňují krvavost a hrůzu, a vyprávěny jsou na místech jako letní tábory, kde jsou příběhy spojovány s konkrétním místem v okolí. Jay Mechling (1999, s. 273) zasazuje tyto příběhy podobně, a to především do institucí jako jsou tábory nebo skaut, internátní školy nebo nemocnice.

3.1.Dělení numinózních narativů

Dnes používaná typologie těchto vyprávění pochází z Estonska od folkloristky M. Kõiva z roku 1997. Toto dělení navrhla na základě archivních sběrů dětského folkloru z Estonska a záznamů i z dalších zemí východní a střední Evropy od 60. let do poloviny 90. let 20. století (Janeček 2007, s. 92-93). Toto dělení v českém folkloru dále popisuje P. Janeček (2007b).

Strašidelné narativy tak M. Kõiva dělí na sedm základních typů (Kõiva 1997, s. 151-156):

- 1.strašidelné příběhy vycházející z tradičního folkloru a jejich modernizace
- 2.specifická dětská strašidelná vyprávění
- 3.městské legendy
- 4.příběhy založené na vlastní zkušenosti
- 5.vyprávění inspirovaná příběhy z literatury, televize, filmu a rádia
- 6.pseudothrillery
- 7.individuální dětské příběhy.

3.1.1.Strašidelné příběhy vycházející z tradičního folkloru a jejich modernizace

Tyto příběhy se děti často učí od svých rodičů nebo vrstevníků, nemusejí obsahovat konkrétní charakteristiky, lokace nebo osoby (Kõiva 1997, s. 152). Jejich původ se nachází v pověstech a povídkách obsahujících témata duchů, hřbitovů či démonů. Příklady či typy těchto vyprávění uváděné P. Janečkem (2007b) mohou být příběhy *Zlatá ruka/ruce/noha/nohy*, *The Vampire/ The Corpse-Eater* a jiné. Pro uchování mají důležitou roli dospělí a také literatura, bez kterých by se příběhy k dětem nedostaly a neudržovaly v kolektivní paměti (Janeček 2007b, s. 93-94).

3.1.2. Specifická dětská strašidelná vyprávění

Zde jsou používány techniky podobné těm v pohádkách či tradičních pověstech. Příběhy obsahují nečekaná setkání se zlem v podobě objektů, méně již v podobě osob, a vyskytuje se i časté porušování tabu či jiných pravidel (Köiva 1997, s. 153). Uváděné příklady jako *Černá/Bílá/Červená ruka*, *Fialová hlava*, *Červené střevíce/šaty*, *Černý vlak* atd., viditelně obsahují barevně definované předměty a hlavními hrdiny je často rodina s dětmi. V podobě zla mohou být i oživlé mrtvoly, duchové či upíři (Janeček 2007b, s. 94-95).

3.1.3. Městské legendy

Tyto příběhy odrážejí dobový kontext společnosti a jsou chápány jako popis reálné události. Díky tomu se mohou v každé generaci objevovat jiné legendy, reagující na aktuální témata, které mohou mít dlouhého trvání a předávat se na mladší generace, či zaniknout tak rychle, jak vznikly (Köiva 1997, s. 153). Mohou být předávány orálně či pomocí médií. Jako nejtypičtější příklad je prezentován příběh *Černá sanitka* z 80. let 20. století (Janeček 2007b, s. 96).

3.1.4. Příběhy založené na vlastní zkušenosti

Nejčastěji se objevují vyprávění vlastních zážitků, ale i převyprávování vyprávění dospělých, především rodičů a dále i prarodičů nebo učitelů. Mají jednodušší strukturu než vyprávění dospělých. Náměty jsou setkání s nadpřirozenými silami, uniknutí nebezpečí, strašidelné domy a také zkušenosti s duchy nebo mimozemšťany (Köiva 1997, s. 153-154).

3.1.5. Vyprávění inspirovaná příběhy z literatury, televize, filmu a rádia

V současné moderní době je tento žánr jeden z nejoblíbenějších. Vzorem jsou jak literární díla, tak později i filmová díla jako thrillery či horory (Janeček 2007b, s. 97). Tento typ M. Kůiva (1997, s. 154) dále rozděluje na 3 subtypy: mechanické převyprávění děje, variace děje a volná fabulace. Oblíbenými tématy se tak staly nadpřirozené bytosti a příběhy s nimi spojené. Příklady se dají najít v původních příbězích o *Draculovi* a následně o jiných upířských postavách, příběhy o vlkodlacích, zombie, čarodějnicích nebo mimozemšťanech. Filmová projekce ovlivnila tyto narativy filmy od Hitchcocka jako horory *Psycho* či *Ptáci* nebo dále filmy jako *Noční můra z Elm Street* (Kůiva 1997, s. 154; Janeček 2007b, s. 97).

3.1.6. Pseudothrillery

Typické pro tyto příběhy je zakončení pointou, nejčastěji vtipnou. Vypravěč u tohoto typu postupuje podobně jako u specifických strašidelných příběhů, tedy graduje napětí, mění tón hlasu a používá neverbálních gest, avšak na konci jsou příběhy završeny překvapivou vtipnou pointou. Do nejtypičtějších příkladů u českých dětí patří syžety *Tajuplný vzkaz*, *Až tě chytím, tak tě sním*, *Bum-Bum-Písk* nebo *Fialová hlava* (Janeček 2007b, s. 97). Do tohoto žánru je možné zařadit i druh vyprávění popisované Elizabeth Tucker (1999, s. 202) jako „funny-scary-story“, tedy vtipné strašidelné příběhy, která jako příklad uvádí narativ *The Golden Arm*.

3.1.7. Individuální dětské příběhy

Pro tento typ je velmi častá velká různorodost a odlišnost, jelikož vyprávění jsou tvořena originálními fantazijními kreacemi samotných dětí. Tématikou může být cokoliv od místa bydliště, zločinu, monster nebo imaginárních bytostí. Díky veliké diferenciaci je také někdy složité tato vyprávění zařadit, protože mohou být velmi podobná jiným výše zmíněným typům (Janeček 2007b, s. 97-98).

3.2. Kompozice a rozbor narativů

Téma hororových narativů u dětí zatím nebylo tolik zkoumáno, a proto nejsou žádné podrobné popisy situací, dění a charakterů (Kõiva 1997, s. 159). Mare Kõiva se však snaží tuto mezeru částečně vyplnit jejím výzkumem.

Dle ní jsou příběhy nejčastěji uspořádány tak, že začínají krátkým úvodem, poté následuje prezentování příběhu a dialogů. Obsah a kompozice jsou vzhledem k věku dětí nevhodně primitivní, což nicméně neovlivňuje jejich šíření. Každý příběh se také objevuje v několika variantách (Kõiva 1997, s. 159-160).

Narativy jsou založeny na porušování tabu nebo pravidla (koupení zakázaného předmětu, vstoupení na zakázané místo atd.), zlá síla nebo osoba se objevuje nečekaně, často se objevuje trojí opakování. Nejčastějšími postavami jsou rodina s dětmi a někdy i s prarodiči. Zlá síla může mít podobu osoby či abstraktna, nebo může být absurdní až neexistující (Kõiva 1997, s. 160). Často je třeba improvizace, jelikož staré příběhy jsou již příliš známy. Tyto změny v narativech mohou být tvořeny i jen změnou postavy nebo změnou denních činností. Některé

děti tak improvizací ukazují i svou kuráž nebo zasvěcenost a zkušenost vypravěče (Kõiva 1997, s. 165).

3.2.1. Popis vypravěčů

Nejčastější věk vypravěčů je okolo 7 až 10 let, avšak toto rozmezí se v posledních letech mění. Jedinec zná mnohdy 3-4 odlišné příběhy. Ve skupině dětí se objevují 1 nebo 2 vypravěči a zbytek vyplňují posluchači, kteří často i některé příběhy znají, ale nepovídají je. Důvodem může být strach, domněnka, že neumějí pořádně příběh vyprávět, nebo to, že je považují za ošklivé a nepříjemné (Kõiva 1997, s. 166).

3.2.2. Obsah a postavy numinózních narativů

Díky proměnám ve společnosti a díky vlivu masmédií se čím dál více objevuje i u dětí nevíra v hejkaly a vodníky, proto jsou tyto postavy nahrazovány reálnými děsivými přízraky. Tradičními postavami, které se objevují i v soudobých vyprávěních, jsou například duchové nebo duše mrtvých, které jsou také spojeny s činnostmi, jako je vyvolávání duchů (Janeček 2006, s. 65).

Dle Janečka (2006, s. 266) se také mezi dětmi šíří známá fáma o černé sanitce⁴, která se objevuje v několika variantách. Jedním z vysvětlení šíření této historky je její používání rodiči k postrašení svých dětí, které jsou venku po tmě (Janeček 2006, s. 271).

⁴ Pověsti o černé sanitce mají několik forem a variant a nejčastěji obsahují tematiku o unesení dítěte nebo pověsti o krádeži lidských orgánů. Několik příkladů příběhu uvádí P. Janeček v díle *Černá sanitka a jiné děsivé příběhy* (2006, 262-266), např.: „*Po sídlištích jezdila černá sanitka. Stejná jako ostatní, ale byla černá a lovila lidi, co se pak beze stopy ztratili a už je nikdy nenašli. Lidé se tenkrát báli pouštět děti ven, aby je to neukradlo.*“ Tento příběh byl vyprávěn kolem roku 1988.

4. Numinózní narativy v populární kultuře

Na dětský folklor a jeho vývoj a rozvoj působí i doba moderních technologií, kdy se folklorní prvky šíří dále novým způsobem a často efektivně. Podílí se na tom používání internetu, kde se nachází pro jedince mnoho možností od posílání emailů po různá fóra či webové stránky. Tento fenomén napomáhá šíření a odsouvá zánik prozaického folkloru (Janeček 2007b, s. 90-91).

4.1. Fenomén filmu a televize

Paul Smith (1999, s. 138-140) zmiňuje, že je kladena malá pozornost na vliv filmového a televizního průmyslu na rozšiřování soudobých legend. Tyto příběhy jsou totiž často používány jako podklad pro moderní filmové a televizní fikce. Jako jeden z příkladů uvádí hororový film *The Candyman* z roku 1992, který z části zahrnuje příběh „*The Hook*“ (Smith 1999, s. 148)⁵. Tématiku vlivu filmu a televize řeší také Bruce Jackson (1989, s. 389), který tvrdí, že v moderní společnosti je film dominantním typem vyprávění a je proto důležité jej nevynechávat ze studií medií. Pro Stitha Thompsona (1977, s. 461) je kinematografie skvělou cestou k rozšiřování příběhů a významnou vypravěčskou událostí. Důraz klade především na animované filmy, které pokládá za médium pro představování příběhů, především pohádek a jejich ztvárnění od Disneyho.

Je zde tedy vidět, že v soudobé moderní společnosti mají výrazný vliv na šíření folkloru kinematografické a televizní projevy, a proto se tomuto tématu začínají věnovat i folkloristé. Například Elizabeth Tucker (1992, s. 25) upozorňuje na důležitost zprostředkovávání

⁵ „*The Hook*“ je strašidelná legenda objevující se po celých Spojených státech amerických (Tucker 1999, s. 210). Tento příběh se objevuje i v jiných hororových filmech jako je například *Halloween* z roku 1978 (Koven 2008, s. 113).

narativů skrze videozáznamy v rozvíjení repertoáru dětského vyprávění, v důsledku čehož následně tyto projevy nahrazují orální varianty vyprávění. V podobném smyslu přemýšlí i Sylvia Grider (1981, s. 126), která si všímá postupného vývoje, kde děti častěji opakují zápletky a dějové linie příběhů z jejich oblíbených filmů či seriálů a toto vyprávění je komplexní a osobité. To poté označuje jako „mediální formy vyprávění“, což vypovídá o jejich vztahu, kde média poskytují obsah a orální tradice situace a strukturu těchto hybridních narativů.

U tohoto druhu folklorního projevu je možno sledovat proces homogenizace kulturních projevů skrze hromadné sdělovací prostředky, nebo na druhé straně sledovat jen tradiční vypravěčské typy a motivy objevující se v populárních filmech a televizi. Pokud zajdeme dále, je možné v populární kultuře sledovat i etnografii kultury fanoušků, jak je v textech odrážena současná tradice víry nebo zkoumání existence mnoha verzí zdánlivě fixních textů (Koven 2008, s. 3).

4.1.1. Filmy s hororovým a strašidelným nádechem

Dominantní oblastí pro identifikování tradičních typů vyprávění a motivů jsou hororové filmy, které jsou tak jediným místem, kde magický pohled na svět, který vyprávění vyobrazuje, může existovat bez toho, aby byl zpochybňován v sekulárním kontextu. Hororové postavy jako monstra a ďáblové umožňují pro světský svět odhlédnutí od nedůvěry v jejich existenci a možnost fungovat v závislosti na autentičnosti tohoto žánru vyprávění (Koven 2008, s. 11).

V 90. letech 20. století hororové filmy více a více vycházely z folklorních vyprávění, což vedlo k produkci filmů pro dospělé založených na verzích tradičních pohádek či legend (Koven 2008,

s. 12). Mnoho městských legend je tak adaptováno v řadu slavných hororových filmů, Koven (2008, s. 99) zmiňuje především přelom 70. a 80. let 20. století. Podžánrem těchto hororových filmů je kategorie „slasher“ filmy, které jsou popisovány jako typy, ve kterých se objevuje psychotický vrah. Do tohoto druhu Koven (2008, s. 115) řadí „Scooby-Doo filmy“⁶, ve kterých je vrah lidská bytost používající nějakou legendu o vrahovi, aby mohla odvádět pozornost od svých pravých úmyslů, nebo kategorie „studie psychotické postavy“, kde je snaha o prozkoumávání psychiky vraha. Součástí je však téměř vždy skrytá poučná myšlenka s morálním záměrem (Koven 2008, s. 131). Kromě filmů se objevují také televizní seriály jako je například americký seriál *Akta X* (Koven 2008, s. 69).

Strašidelná témata se nemusejí objevovat pouze v hororech, jiným žánrem jsou například filmy s tematikou zombie, upírů nebo s ožvlými mrtvolami (Koven 2008, s. 37-39). Struktura a tematika těchto filmů je často podobná tradičním vypravěčským metodám, obsahují tak zákaz, porušení zákazu a následky (George 1982, s. 159, 176). V dnešní postindustriální společnosti se dá také hororový film v jeho funkci považovat za iniciační rituál. Chození na strašidelné filmy do kina je možno brát jako rituální, jako jednání spjaté s určitým obdobím (například Halloween), nebo jako přechodový rituál (Koven 2008, s. 19).

⁶ Tyto filmy jsou pojmenovány po dětském animovaném televizním seriálu, kde skupina teenagerů řeší nadpřirozené a mysteriózní případy, které se nakonec ukáží nebyť nadpřirozené (Koven 2008, s. 115).

PRAKTICKÁ ČÁST

5. Metodologie

Cílem této praktické práce bylo zjistit, zda a jaké numinózní příběhy kolují mezi dnešními dětmi předškolního a raně školního věku. Zájem byl také kladen na téma vlivu televize, filmu a celkově populární kultury na tento druh vyprávění.

Pro výzkum byl vybrán vzorek dětí předškolního a raně školního věku, tedy od 6 do 11 let. Tento výběr byl realizován na základě nahodilého výběru, kdy byla brána v potaz ochota participace na výzkumu a možnosti výzkumníka (Toušek 2012, s. 59). Účastnilo se 18 dětí ze základní školy v Tlustici a dále 14 a 12 dětí z mateřské školy v Hořovicích. Výzkum byl prováděn anonymně, při citacích tedy není uváděno jméno či konkrétní informace o dětech, zjišťován byl pouze věk či pohlaví.

Na získání informací byl dále použit etnografický výzkum, jehož cílem je výzkum živé kultury a snaha nejen o sběr dat, ale i o uchopení kontextu badatelem (Janeček 2014, s. 11). Aplikovány byly kvalitativní metody výzkumu, konkrétně tzv. *focus groups* neboli zaměřované skupiny, kde byla vedena diskuze nad konkrétním tématem s více respondenty najednou (Toušek 2012, s. 73), a polostrukturované dotazníky. Data byla získána z vyplněných dotazníků, z poznámek a nahrávek z mobilního telefonu, které byly zapisovány a zaznamenány při vedení diskuze se zaměřenou skupinou. Zároveň byly informace podpořeny studiem odborné literatury v daném tématu.

6. Průběh výzkumu

Získávání dat probíhalo v prostředí základní a mateřské školy ve Středočeském kraji v průběhu začátku roku 2015, kde cílovou skupinou byly děti od 6 do 11 let. Vzorek nebyl omezen pohlavím.

V květnu roku 2014 byl proveden předvýzkum v malém měřítku, kdy bylo třeba zjistit u dětí z mateřské školy, zda vůbec budou ochotny mluvit s někým cizím o daném tématu, a také, jestli v tomto věku již něco jako strašidelné příběhy znají a poslouchají. Byla jsem tedy domluvena s konkrétní mateřskou školou na participaci na odpolední hodině s dětmi s cílem zkusit si s nimi popovídat. Tato zkouška dopadla rozporupně. Oproti předpokladu, že se budou spíše stydět, byly děti velmi ochotné si povídat, byly rády za někoho nového a něco neobvyklého a zábavného. Avšak byly také velmi těkavé, neudržely pozornost příliš dlouho a často odbíhaly od tématu. Již v této části jsem se dozvěděla spíše o příbězích z pohádek či filmů.

6.1. Výzkum v mateřské škole

V této části výzkumu jsem byla domluvena s mateřskou školou v Hořovicích na participaci dětí na tomto výzkumu u dvou tříd předškolních dětí. Ve třídách bylo 12 a 14 dětí od věku 6 až 7 let. U takto malých dětí jsem byla zaměřena na metodu *focus group*, která probíhala seskupením dětí ve třídě do kroužku a následném povídání si a diskutování o daném tématu. Tato diskuze v každé třídě trvala okolo půl hodiny. Data byla zapisována do zápisníku a nahrávána na mobilní telefon.

Mojí úlohou jako moderátora bylo vést diskuzi na téma strašidelných příběhů. U takto malých dětí bylo však potřeba nejdříve začít něčím, co znají, nebo co je jim tematicky blízké, a postupně se

dostat k jádru. Začala jsem tedy otázkami typu, jaké znají pohádky, či si doma nějaké pohádky povídají. Až poté bylo možné postupné přecházení na téma strašidel a strašidelných příběhů. Zaměření otázek bylo tedy ze začátku na pohádky, a poté na to, zda znají nějaká strašidla, kterých takových strašidel se nejvíce bojí nebo mají rády, zda znají nějaké strašidelné příběhy a zda si je někdy např. mezi kamarády povídají. Následně bylo navazováno na reakce samotných dětí, tedy pokud znaly nějaké příběhy nebo strašidla, tak bylo dále zjišťováno, odkud je znají, a také, zda by mohly nějaký takový příběh, co znají, říci.

V obou třídách výzkum probíhal stejným způsobem. Děti reagovaly na každou otázku jinak, na některé odpovídala většina a na některé zprvu nikdo, postupně si však dodaly odvahu. Metoda zaměřované skupiny byla v tomto ohledu vhodná, jelikož se často stalo, že děti na sebe reagovaly navzájem. Rozpovídaly se i děti, které se běžně před ostatními neprezentují, začaly reagovat na danou otázku, či jen přikyvovaly a souhlasily s ostatními. Objevovalo se také odbíhání od tématu, v těchto chvílích bylo potřeba znovu zaujmout pozornost a převést na zkoumané téma.

6.2. Výzkum v základní škole

Pro výzkum na základní škole bylo možné využít pouze dotazníkového šetření, které bylo rozdáno a vyplňováno při hodině. Dotazníky byly rozdány 18 dětem od 7 do 11 let.

Dotazované otázky:

1. Věk
2. Znáš nebo slyšel/a jsi někdy nějaké strašidelné příběhy?
3. Název nebo příklad strašidelného příběhu, co znáš, nebo jsi slyšel/a?
4. Kde nejčastěji jsi je slyšel/a nebo si je povídáte (např. tábory, mezi kamarády, při přespávání u sebe atd.)?
5. Mezi kým si je povídáte (např. mezi kamarády, slyšíš je od sourozenců, rodičů, jiných dospělých)?
6. Jaké bytosti se tam nejčastěji objevují?
7. Jaké bytosti ti přijdou nejstrašidelnější?
8. Čeho se na tom bojíš a co ti přijde nejvíce strašidelné?
9. Věříš těmto příběhům?
10. Proč si je povídáte (např. postrašení kamarádů, pro legraci...)?
11. Koukáš nebo znáš nějaké strašidelné filmy (nebo horory)?
12. Pokud ano, co tě na nich baví?
13. Pokud si pamatuješ nějaký příběh, zkus ho stručně převyprávět.

Následně byla data získaná tímto způsobem analyzována a byly vyvozeny výsledky v rámci mého zájmu a zaměření výzkumu. Z 18 dotazníků bylo možné použít k analýze 11 z nich ohledně příběhů, jelikož 7 dětí odpovědělo, že žádné neznají, což vedlo k nevyplňování následných otázek. Avšak 4 ze sedmi těchto dětí kladně odpovídalo na otázku ohledně filmů, tudíž se tato data dala také analyzovat.

7. Interpretace výsledků

7.1. Vyprávění a znalost příběhů

U dětí ve věkové skupině od 5 do 6 let je možné předpokládat, že strašidelné příběhy se zde budou objevovat v rámci spojení s pohádkami či strašením od dospělých jako forma ponaučení či edukační. V tomto věku se děti učí orientovat se ve světě a chápat ho, ale také se objevuje častější stýkání se s vrstevníky, což by mohlo také vést k orálnímu šíření určitých témat. Jev spojený s pohádkami se skutečně objevuje a často jsou dětmi popisovány bytosti, které figurují v pohádkách, jako strašidelné. Nejsou zde však zcela patrné konkrétní strašidelné příběhy, které by byly orálně předávány mezi jedinci. Ojedinelé případy se objevují pouze při vyprávění děsivých snů nebo mají základ převzatý ze známých dějů pohádek (např. ruské pohádky, které mají strašidelný až děsivý nádech), filmů nebo televizních seriálů. Příběhy z knížek jsou spojeny hlavně s prarodiči, kteří tyto příběhy svým vnoučatům vyprávějí nebo čtou, jak např. zmiňoval pětiletý chlapec:

„Já s dědou budu psát strašidelný příběh, takovej duchovej. Mám to v takový pirátský knížce, kterou čteme.“

Také čerti jsou v tomto věkovém období velikým tématem a děti se jich bojí, o těchto postavách si povídají, straší se jimi nejčastěji v období chození čertů s Mikulášem. V té době se toto téma stává populární a děti ho velmi často řeší, povídají si o něm a vyprávějí.

Zajímavým zjištěním je především vliv moderní doby a technologie na znalost takovýchto příběhů u předškolních dětí. Velmi často se objevují zmínky o televizních seriálech, pohádkách nebo filmech se strašidelným nádechem, které následně děti znají nazpaměť

a navzájem si o tom povídají. Rozsah těchto soudobých vlivů se pohybuje od českých filmů *Saxana*, *S čerty nejsou žerty* po zahraniční nejen pohádková díla jako *Pán prstenů*, *Hobit*, *Star Wars*, *Harry Potter*, *Městečko záhad*⁷, *Dobyvatelé ztracené pravdy*⁸ nebo nejoblíbenější *Scooby Doo*. Konkrétně tento poslední zmiňovaný příklad oblíbeného seriálu je mezi dětmi populární především díky záhadám, které jsou na konci vždy racionálně vysvětleny. Děti zde baví napětí a objevuje se i strach z toho, co se konkrétně děje, ale vždy je tu na konci dílu následné vysvětlení nadpřirozeného jevu. Tyto jevy jsou tedy popřeny, a tím u diváků odpadá napětí a bojácnost z něčeho takového v reálném světě.

Z těchto výsledků lze viditelně odvodit, že nejčastějšími druhy, které se u takto malých dětí objevují, jsou podle třídění Mare Kõivy příběhy založené na vlastní zkušenosti s příklady vyprávění vlastních strašidelných snů a také velmi populární vyprávění inspirovaná příběhy z literatury, televize, filmu a rádia.

V kategorii starších raně školních dětí se objevují již o něco jiné výsledky. Mé předpoklady o větší znalosti numinózních narativů byly ovlivněny změnou prostředí, kdy děti přecházejí z mateřské školy do školy základní. Vznikají zde nové kolektivy, kde se objevuje snaha o vybudování si postavení v aktuálně vzniklé sociální skupině. Děti jsou již starší a mají jiné zájmy, začínají navštěvovat různé kroužky, soustředění nebo i letní tábory. Objevuje se tedy mnohem více příležitostí pro předávání si příběhů mezi sebou. I přes tato očekávání se ve výsledku objevuje ne zcela jasný rozdíl mezi znalostí a neznalostí příběhů. Ve věku od 7 do 11 let znají nějaké numinózní

⁷ *Městečko záhad* je americký animovaný seriál, kde se v jednom konkrétním městě objevují záhady, magické a nadpřirozené jevy a paranormální tajemství.

⁸ *Dobyvatelé ztracené pravdy* je americký dokumentární seriál, kde tým lidí hledá pravdu o nadpřirozených jevech a mýtických bytostech, objevují se i analýzy místních pověstí nebo jevy s duchy.

příběhy pouze cca dvě třetiny zkoumaných dětí. Zmiňovány byly od rozšířených příběhů, jako je *Krvavá Máry*, po konkrétní, často místní nebo známá jen pro určité skupiny. Mezi takoveto místní příběhy jsou zařazována vyprávění ohledně událostí nebo osob, které se děly v okolí místa pobytu, nebo tábora a soustředění. Jako příklad je uváděn případ strašidelného mlýnu, příběh na táboře, který vypráví o tomto místě, kde byl dříve hřbitov a blázinec, nebo o oběšenci. Častými tématy jsou také duchové, konkrétně spojovány s činností vyvolávání duchů:

„Je duch anebo čarodějnice a říká se, že je vidět v zrcadle, pokud se před zrcadlem v temné místnosti třikrát zopakuje její jméno.“ (dívka, 8let).

Lze vidět, že i v dnešní době je Krvavá Máry stále populárním tématem, tento příběh o děsivém duchovi se objevuje v několika verzích. Výjimečnými nejsou ani příběhy, které mají krvavý a krutý obsah, kde hraje roli šílený vrah:

„Holčička byla večer sama doma, protože rodiče šli po dlouhé době na zábavu. Ležela v postýlce a začínala usínat, když v tom slyšela kapání: „kap...kap...kap...“, nevěděla, co to je, tak vystrčila ruku z postele a její věrný pejsek jí na dodání odvahy olízl ruku. Prošla celý byt, ale na příčinu kapání nepřišla. Takhle šla ještě třikrát. Po třetí ji napadlo vejít do sušárny, kde objevila důvod kapání. Její věrný pejsek tam visel podřezaný na šňůře. Kdopak holčičce olízoval ruku?“ (dívka, 10 let).⁹

⁹ Tento konkrétní příběh je mezi dětmi populární a objevuje se v mnoha variantách. Jak zmiňuje Janeček (2006, s. 54), tato jeho oblíbenost napomohla i k jeho publikování v roce 2005 pod názvem *I lidé dovedou olizovat ruce*.

Variabilita a tematika příběhů je vysoká. Liší se jak stupněm bojácnosti, tak i rozpětím od krvavých hororů po strašidla z pohádek a příběhů. Děti znají příběhy o poltergeistovi nebo o Slender Manovi¹⁰, kterých se bojí. Na opačné škále jsou příběhy o bubácích ve skříní.

I u této věkové skupiny se objevují zkušenosti se sledováním seriálu *Scooby Doo*, tito diváci v objevující se jevy však již nevěří. Celkově se objevuje vliv televize a filmu, nebo i používání počítače více, než u dětí mladších. Děti mají více dovoleno a stává se, že tato moderní vymoženost ovlivňuje dětský repertoár. Populárními filmy je kategorie hororů nebo seriály, ve kterých se objevují nadpřirozené bytosti nebo jevy. Zmiňovány byly např. *Upíří deníky*, filmy se zombie, *Kruh* atd. Ojedinelým případem byl i vliv počítačové hry, jako je např. *Minecraft*, kde se objevují strašidelné postavy. I z toho lze však vidět, jak technologie ovlivňuje i vývoj a zábavu. Děti tyto příběhy zapojují do svého repertoáru a vyprávějí a povídají si o tom mezi sebou v různém prostředí. Celkově na otázku, zda děti znají nějaké strašidelné příběhy, bylo méně kladných odpovědí, než na otázku, zda znají nějaké strašidelné filmy nebo seriály (viz Tab. 1).

Často těmto příběhům děti nevěří a uvědomují si, že tyto postavy a děje nejsou reálné, ale i tak se objevuje strach a bojácnost. Jsou i případy, kdy se jim tyto příběhy líbí pro jejich zábavní funkci a mají z nich pobavení. I zmiňovaný strach se tedy objevuje nejčastěji z objevující se krve, z toho, že by je něco takového mohlo sežrat, nebo to, že by to všechno mohla být pravda a děje se to v reálném světě.

¹⁰ Slender Man v překladu znamená Štíhlý muž. Nikdo neví, co je tento přízrak zač, ale je popisován jako vysoká štíhlá postava s bledou tváří, oblečená do černého, místo obličeje má prázdné místo a má nepřirozeně dlouhé ruce, někdy vypadající jako chapadla chobotnice. Tento přízrak se nejčastěji objevuje u malých dětí nebo u jedinců, které čeká smrt (Janeček 2015, s. 112).

Pokud i u starších dětí aplikujeme třídění dle Mare Kõivy, jednoznačně nám ze zjištění vyplývá, že se zde objevují téměř všechny typy jí popisované. Nejvlivnějšími jsou znovu vyprávění inspirovaná příběhy z literatury, televize, filmu a rádia, kde jsem již zmínila několik konkrétních případů. Dále se objevují i městské nebo místní legendy, jako v případech vyprávění o místech okolo tábora, kde se stalo např. něco strašného, nebo tábor stojí na konkrétním místě, kde dříve byl hřbitov. Dále se také objevují příběhy, které lze zařadit do kategorie příběhů založených na vlastní zkušenosti, kde se objevuje např. setkání s duchy nebo jinými nadpřirozenými silami. Nechybí ani individuální dětské příběhy, kde si děti vymýšlejí příběhy na základě jejich fantazie a obsahují imaginární postavy.

7.2. Postavy a strašidla narativů

V souvislosti s příběhy bylo také zjišťováno, jaké postavy se v nich nejčastěji objevují a jakých se děti nejvíce bojí nebo jim přijdou strašidelné. V této souvislosti se v odpovědích objevuje variabilita, ale také i opakování těch nejzákladnějších a nejznámějších strašidel a děsivých postav, jaké zná každý.

Pro děti z mateřské školy jsou nejstrašidelnější a také nejčastěji zmiňovaní *čerti* jakéhokoli druhu. Jsou známí z pohádek, vyprávění, filmů nebo jako doprovod Mikuláše s andělem. O těchto postavách si následně i povídají nebo se jimi navzájem straší. U pohádkových strašidel lze zůstat a zmínit také *ježibaby*, *hejkaly*, *jezinky*, *čarodějnice* nebo některé *skřítky*. Tyto postavy jsou známy jak z pohádek, tak se některé takové nadpřirozené postavy objevují i v moderních filmech, jako je *Harry Potter*, kde hlavní postavou je kouzelník, který bojuje proti zlému kouzelníkovi Voldemortovi, kterého se děti bojí. Dalšími zmiňovanými jsou také *upíři*, *duchové*, *kostlivci* nebo *zombie* a *ufoni*. Tuto druhou kategorii znají nejčastěji z knížek, filmů nebo z vyprávění

od dospělých. U dětí se strach z těchto postav nebo víra v ně mění a nelze říci početně nebo okrajově, jaký názor převažuje. Některé bytosti nahánějí strach více, některým věří, některým ne, a každý jedinec má toto rozmezí jiné.

Mezi staršími dětmi se objevují často podobné hlavní postavy strašidelných příběhů. Navíc jsou však přidávány krutější postavy nebo prvky. Lze tedy znovu říci, že nejčastějšími postavami jsou *duchové, ďáblové, upíři, zombie, vlkodlaci, ufoňi, predátoři*, a dále lidé v podobě *vrahů* nebo *zabijáků*. Zmiňované jsou i konkrétní postavy jako *Samara* z hororu *Kruh* nebo *Creeper*, který se objevuje v počítačové hře *Minecraft*. Lze vidět, že jsou tyto postavy často více děsivé, což vede k většímu strachu z nich. Strašidelné jsou také postavy, které děti vnímají, že by opravdu mohly existovat, jako jsou *šílení vrazi, zabijáci* nebo *lidé s psychickými poruchami*. Mohou se také objevovat *uprchlí vězňové*. Dále již zmiňovaní duchové mají často roli i v aktivitách s nimi spojenými, jako je jejich vyvolávání. Jako příklad je nejčastěji uváděn příběh o Krvavé Máry.

7.3. Okolnosti vyprávění strašidelných příběhů

Pro vyprávění takto specifických příběhů jsou vybírána dětmi také specifická místa, kde je jim pohodlně, lze tam navodit strašidelnou atmosféru a mají možnost mít okolo sebe další jedince. Nejčastěji se tedy objevuje vlastní domov, kam je možné si pozvat kamarády, nebo jsou příběhy předávány mezi příbuznými dětmi, jako jsou sourozenci nebo bratřenci a sestřenice. Z výrazných důvodů je oblíbeným místem také tábor. V těchto místech se objevují perfektní příležitosti na takovéto činnosti, kdy je více dětí pohromadě, mají možnost se sejít i za tmy a atmosféru dodává i táborák, často okolí lesa a přírody, nebo celkové postavení tábora, jako je samota daleko od jiných lidí. Často se v těchto příbězích objevují postavy nebo místa,

kteřá jsou v okolí a jsou spojena s nějakými strašidelnými pověstmi. Mezi odpověďmi se objevuje i škola nebo družina, přespávání u kamarádů nebo u příbuzných s jinými příbuznými dětmi.

V kontextu atmosféry, místa a konkrétních příběhů je také důležité zmínit, v jakých kruzích se tato činnost objevuje. Nejjasnějším vedoucím v této kategorii jsou kamarádi. V této skupině se děti nejvíce seskupují a jsou jejich nejčastějšími kontakty. Ať už ve školce, škole, na kroužcích nebo na táborech, vždy se zde objevují nějaká konkrétní uskupení dětí. Vyprávění je podporováno i ze strany vzdělávacích institucí, např. ve zkoumané třídě ve školce je zvykem, že před spaním se vždy vypráví nějaký příběh. Ten může být reprodukován paní učitelkou, nebo má možnost každé dítě vyprávět nějaký svůj vlastní, za což dostane jako odměnu „plusové body“. Děti se tak učí mluvit před více jedinci, zdokonalují svou vypravěčskou formu a mají možnost předvést své dovednosti a fantazii při vypravování.

Důvodem pro vyprávění nejčastěji mezi dětmi může být také to, že tento folklorní prvek by neměl být určen pro uši dospělých a děti si je mezi sebou střeží a povídají jen v soukromí. Pro dospělé tyto příběhy nejsou, ale objevují se i případy, kdy dospělí strašidelné příběhy sami vyprávějí dětem. Může se jednat o rodiče s cílem postrašit své děti, o pobavení u ohně, o prarodiče vyprávějící příběhy svým vnoučatům, nebo o dospělé na táborech, kdy příběhy předkládají u táborových ohňů jako večerní zábavu. Šířiteli mohou být i neživé věci, jako počítač nebo televize, kterým se budu věnovat v další podkapitole.

Důvodem pro šíření a vyprávění příběhů je více. Nejhojnějšími rovnocennými argumenty jsou vyprávění pro pobavení a pro postrašení kamarádů. Důležitou roli tedy hraje zábavná funkce. I když děti mají strach, toto napětí je baví a užívají si to, rády se také lekají. Pro některé je zase tato forma příběhů zábavná díky faktu, že na tyto

jevy nevěří. Jinými důvody mohou být navození atmosféry u táborového ohně či všeobecně u ohně za tmy, nebo jen to, že se děti chtějí bát, tento pocit se jim líbí a dobrovolně ho podstupují. Skrytou funkcí je také funkce sociální nebo integrační, kdy pouhé sezení spolu za tmy na nějakém místě a povídání si navzájem umožňuje sociální kontakt a udržování vztahů mezi skupinou.

7.4.Vliv populární kultury

Jak již bylo zmíněno v předchozích podkapitolách, výrazný vliv na dětský vypravěčský repertoár mají filmy, seriály nebo také počítačové hry. I v otázkách ohledně strašidelných příběhů nebo strašidelných filmů děti více znají právě tyto mediální žánry. V dnešní době se televize nebo počítač objevují téměř v každé rodině, není tedy divu, že i malé děti tyto technologie využívají a tráví u nich často svůj volný čas. I děti okolo věku 6 let se po příchodu domů ve volném čase věnují sledování televize, ať už pohádkových programů, animovaných seriálů po filmy s hororovým nádechem. S postupujícím věkem děti tráví u těchto přístrojů více času. Jen málokdy se děti zmiňovaly o tom, že jim rodiče na takové věci nedovolují se dívat.

Pokud dáme dohromady všechny tyto vlivné části populární kultury, lze vyjmenovat několik hlavních druhů a příkladů, které jsou nejčastěji zmiňovány (viz Tab. 2).

Na těchto žánrech se dětem nejvíce líbí to, že se u jejich sledování mohou bát, jsou napjatí, co se bude dít dál, a také se jim líbí, pokud se v nich objevuje krev. To následně ovlivňuje dětský repertoár, konkrétně to, co si mezi sebou povídají a vyprávějí. Celou tuto kapitolu lze tedy zařadit jako vliv na typ vyprávění inspirovaná příběhy z literatury, televize, filmu a rádia. Tyto příběhy mohou být vyprávěny přímo podle děje, nebo si je vypravěči sami upravují, jak se jim líbí, nebo mohou

jen převzít některé konkrétní postavy a ty zapojovat do svých vlastních příběhů.

Nechybí zde ani vliv literatury, i když se objevuje v menší míře, než vliv filmů a televize. Dětem je často čteno ve školce, před spaním nebo jen tak v jejich volném čase. V této literatuře se však neobjevují jen pohádky a příběhy s vtipným nebo dobrým koncem. Mohou zde být dokonce i příběhy, které děti postraší, mají hororové nádechy nebo se tam objevují postavy, kterých se děti velmi bojí. Jako příklad je možné uvést knihu o pirátech s postavami kostlivců, kterou chlapec (6 let) čte se svým dědou a je pro něj inspirací pro tvorbu svých vlastních příběhů o pirátech a kostlivcích, kterých se sám bojí. Nebo dále knihy Harryho Pottera, které byly inspirací pro následné natočení filmových verzí. Za literární inspiraci lze brát i některé pohádky, nejčastěji ruské, které obsahují i některé děsivé scénáře.

ZÁVĚR

V této práci jsem se pokusila nejprve teoreticky vymezit okruh mého zkoumaného tématu, a to pomocí definic, dělení a historického vývoje dětského folkloru a zmínění prací některých předních autorů. Dětský folklor byl zpočátku vědci opomíjen a začal být dokumentován až na konci 19. století v rámci sběru lidového folkloru obecně. Od té doby se o toto téma začalo zajímat více badatelů a jeho součástí začalo být také více jevů v kultuře dětí. Stále vedoucím projevem je však slovesný folklor, který napomáhá vytvářet a udržovat kontakty mezi vrstevníky, konkrétněji mezi dětmi. Patří sem jak pohádky, pověsti, anekdoty, tak i numinózní narativy, kterými se v této práci zabývám. Na druhé straně nelze opomenout ani výrazný nový vliv moderní doby a populární kultury ve formě filmů nebo televize. V rámci numinózních narativů jsou důležitými autory např. Mare Kōiva, nebo z českých řad Petr Janeček, kteří se snaží popsat, definovat a sbírat tyto příběhy v rámci jejich kultury. Tyto narativy jsou oblíbeným tématem mezi dětmi.

Mou snahou následně bylo popsané numinózní narativy prozkoumat i u dnešních dětí. Zájem byl orientován především na zjištění, zda si tyto příběhy děti i dnes stále vyprávějí, jaké příběhy to jsou a následně v jakém kontextu se objevují a jak je samy děti chápou. Pokusila jsem se také tyto příběhy zařadit a analyzovat. Tento výzkum byl prováděn s dětmi od 6 do 11 let a byly použity metody *focus group* a polostrukturované dotazníky.

Numinózní narativy. Tento typ příběhů z folkloru nemizí, ale udržuje si stálou pozici. Objevují se příběhy inspirované některými událostmi nebo místními pověrami, příběhy o nadpřirozených jevech a osobách, nebo příběhy inspirované filmy nebo literaturou. Nejdůležitější funkcí je zábava, bez které by tato vyprávění často ani nevznikala. To umožňuje také fakt, že děti často těmto příběhům nevěří, jen se rády bojí a vytvářejí

strašidelnou atmosféru. Nejčastější jsou obecně známé postavy jako duchové (často také spojeno s činností vyvolávání duchů), upíři, zombie, vlkodlaci, čerti, ufoi nebo lidé s různými schopnostmi nebo s krvelačnými vlastnostmi. Příběhy však také mohou vyvolávat strach, a to především z toho, že by se něco takového mohlo stát i v reálném světě. Nelze opominout ani vliv prostředí na tato vyprávění, důležitou roli zde hrají kamarádi, mezi kterými se tento druh folkloru nejvíce šíří, ať už se jedná o šíření v rámci institucí, při přespávání u kamarádů, nebo na letních táborech. Objevuje se také vliv rodičů nebo jiných dospělých, kteří tak děti straší, nebo navozují atmosféru na táborech. Nejoblíbenějším a také nej pohodlnějším prostorovým vymezením bývá domov, kde je možné být s kamarády nebo rodinnými příslušníky, a tak je mnoho příležitostí pro vypravování.

Nejvýraznějším zjištěním vzešlým z tohoto výzkumu však byl fakt, jaký vliv má na dnešní dětský repertoár populární kultura, a to konkrétněji filmy nebo televizní seriály. Vývoj moderní technologie zcela nenahradil orálně šířený folklor, ale naopak ho modifikuje, podporuje a rozšiřuje, zejména v řadách dětí, pro které je tato vymoženost velmi populární. Je časté, že děti popisují děje, které souvisejí s filmem, nebo mají strach z něčeho, co se v takovém filmu objevuje. To následně ovlivňuje dětský repertoár a také to, co se svými kamarády řeší.

Numinózní narativy jsou příkladem slovesného folkloru, který je mezi lidmi i přes veškeré překážky v moderních společnostech stále živý. Snad každý by si mohl vzpomenout na nějaký příběh, který si v mládí vypravoval, ať už šlo o duchy, kteří někde straší, strašidelné domy nebo o šílené vrahy nebo blázny z vězení. Tato vyprávění mohou mezi dětmi utvářet silnější pouta, ukotvovat sociální status, nebo mít pouze zábavní efekt, a hrají tak roli i v celkové socializaci jedinců. Je také možné, že strašidelné příběhy mohou napomoci při rozeznávání reality od fantazijních představ nebo od imaginárního světa, kde se může stát

a dít cokoliv. Numinózní narativy mají dlouhou a výraznou historii, ale mají také místo u dnešních dětí a věřím, že i v budoucnosti ze slovesného folkloru zcela nezmizí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BASCOM, William R. Four Functions of Folklore. *The Journal of American Folklore*. University of Illinois Press, 1954, vol. 67, no. 266, s. 333-349.

BITTNEROVÁ, Dana. Kultura dětí a dětský folklor. In: *Folklor atomového věku: Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. 1. vyd. Ed. Petr Janeček. Praha: Národní Muzeum a Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 13-38. ISBN 978-80-7036-315-7.

FINE, Gary Alan. Children and Their Culture: Exploring Newell's Paradox. *Western Folklore*. 1980, č. 39, s. 170-183.

GEORGE, Julia. The Horror Film: An Investigation of Traditional Narrative Elements. *Folklore Forum*. 1982, no. 15, s. 159-179.

GRIDER, Sylvia. The Media Narriform: Symbiosis of Mass Media and Oral Tradition. *Arv*. 1981, no. 37, s. 125-131.

HRABALOVÁ, Olga, Zdenka JELÍNKOVÁ, Jana POSPÍŠILOVÁ, ŠRÁMKOVÁ a Marta TONCROVÁ. Jak žije folklór mezi dětmi. *Národopisné aktuality*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1980, roč. 17, č. 1, s. 31-38.

HRABALOVÁ, Olga. K dětskému folklóru a jeho třídění. *Český lid*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 1959, roč. 46, č. 3, s. 97-103.

JACKSON, Bruce. From the Editor: Wars Don't End. *The Journal of American Folklore*. University of Illinois Press, 1989, vol. 102, no. 406, s. 387-389.

JANEČEK, Petr. *Černá sanitka a jiné děsivé příběhy: současné pověsti a fámy v České republice*. 1. vyd. Praha: Plot, 2006, 367 s. ISBN 80-86523-74-8.

JANEČEK, Petr. *Černá sanitka: druhá žeň: Pérák, Ukradená ledvina a jiné pověsti*. 1. vyd. Praha: Plot, 2007a, 335 s. ISBN 978-80-86523-82-8.

JANEČEK, Petr. Dětský numinózní slovesný folklor a jeho mezinárodní paralely. In: *Dětský folklor dnes (proměny funkcí)*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2007b, s. 90-105. ISBN 978-80-86156-93-4.

JANEČEK, Petr. Etnografický výzkum. In: DOUŠEK, Roman et al. *Úvod do etnologického výzkumu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 11-119. ISBN 978-80-210-6883-4.

JANEČEK, Petr. Folklor jako sociální produkt. Subkultury a malé sociální skupiny jako prostředí šíření současného folkloru. In: *Folklor atomového věku: Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. 1. vyd. Ed. Petr Janeček. Praha: Národní muzeum a Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 7-12. ISBN 978-80-7036-315-7.

JANEČEK, Petr. *Krvavá máry a jiné strašlivé historky*. 1. vyd. Praha: Plot, 2015, 144 s. ISBN 978-80-7428-250-8.

KLÍMOVÁ, Dagmar. Strašidelná pohádka jako národopisný fenomén. *Český lid*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 1998, roč. 85, č. 4, s. 314-348.

KÕIVA. In a Big Black Town There Was a Big Black House. *Journal of the Baltic Folklore Institute*. 1997, vol. 2, no. 1, s. 151-172.

KOVEN, Mikel J. *Film, folklore, and urban legends*. 1st ed. United States of America: Scarecrow press, 2008, 201 s. ISBN 978-0-8108-6025-4.

LEŠČÁK, Milan a Oldřich SIROVÁTKA. *Folklór a folkloristika: o ľudovej slovesnosti*. Bratislava: Smetana, 1982, 263 s. ISBN neuvedeno.

LOVECRAFT, H. *Bezejmenné město a jiné povídky: nadpřirozená hrůza v literatuře a jiné texty*. 1. vyd. Ed. Ivan Adamovič. Praha: Aurora, 1998, 253 s. ISBN 80-85974-46-0.

Malý etnologický slovník. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2011. 115 s. ISBN:978-80-87261-70-5

MECHLING, Jay. Children's folklore in residential institutions: summer camps, boarding schools, hospitals, and custodial facilities. In: SUTTON-SMITH, Brian, Jay MECHLING, Thomas W. JOHNSON a Felicia R. MCMAHON. *Children's Folklore: A Source Book*. 1st ed. Utah: Utah State University Press, 1999, s. 273-291. ISBN 0-87421-280-4.

OPIE, Iona Archibald a Peter OPIE. *The lore and language of schoolchildren*. 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 1959, 417 s. ISBN 0-19-282059-1.

POHUNEK, Jan, Adam VOTRUBA a Petr JANEČEK. *Metodická příručka ke sběru folkloru: Metodický materiál s návodem ke sběru folkloru 20. století pomocí rozhovorů s pamětníky*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2014, 14 s. ISBN 978-80-7036-413-0.

POSPÍŠILOVÁ, Jana. Co si školáci vyprávějí. In: *Rajče na útěku: Kapitoly o kultuře a folkloru dnešních dětí a mládeže s ukázkami*. 1. vyd. Brno: DOPLNĚK ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV ČR, 2003, s. 16-73. ISBN 80-7239-146-1.

POSPÍŠILOVÁ, Jana. *Kultura a folklor dětí. Kapitoly o dětských zábavách a současném (převážně) slovesném folkloru dětí na Moravě*. Brno, 2008. 102 s. Disertační práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Prof. PhDr. Dušan Holý, DrSc.

POSPÍŠILOVÁ, Jana. Kultura dětí. In: *Kultura - společnost - tradice I.: Soubor statí z etnologie, folkloristiky a sociokulturní antropologie*. 1. vyd. Ed. Lubomír Tyllner a Zdeněk Uherek. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2005, s. 115-144. ISBN 80-85010-71-2.

SCHAUEROVÁ, Alena. Utváření vztahu k folklornímu dědictví. In: *Dětský folklor dnes (proměny funkcí)*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2007, s. 7-12. ISBN 978-80-86156-93-4.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Folkloristické studie*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, 2002, 197 s. ISBN 80-85010-31-3.

SMITH, Paul. Contemporary Legend on Film and Television: Some Observations. *Contemporary legend*. 1999, no. 2, s. 137-154.

SUTTON-SMITH, Brian. Introduction: What is children's folklore?. In: SUTTON-SMITH, Brian, Jay MECHLING, Thomas W. JOHNSON a Felicia R. MCMAHON. *Children's Folklore: A Source Book*. 1st ed. Utah: Utah State University Press, 1999, s. 3-9. ISBN 0-87421-280-4.

THOMPSON, Stith. *The Folktale*. United States of America: University of California Press, 1977, 510 s. ISBN 0-520-03537-2.

TOUŠEK, Laco. Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie. In: HIRT, Tomáš et al. *Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2012, s. 25-106. ISBN 978-80-261-0122-2.

TUCKER, Elizabeth. Tales and Legends. In: SUTTON-SMITH, Brian, Jay MECHLING, Thomas W. JOHNSON a Felicia R. MCMAHON. *Children's Folklore: A Source Book*. 1st ed. Utah: Utah State University Press, 1999, s. 193-211. ISBN 0-87421-280-4.

TUCKER, Elizabeth. Text, Lies and Videotape: Can Oral Tales Survive?. *Children's Folklore Review*. 1992, vol. 15, no. 1, s. 25-32.

VOTRUBA, Adam et al. *Kecy v kleci: současná folklorní poezie dětí*. 1. vyd. Praha: Plot, 2010, 301 s. Sanitka. ISBN 978-80-7428-046-7.

VOTRUBA, Adam. *Namažeme školu špekem: současná folklorní poezie dětí*. 1.vyd. Praha: Plot, 2009, 254 s. Sanitka. ISBN 978-80-7428-013-9.

Seznam elektronických zdrojů

FRANC, Aleš. Šel pan učitel... aneb Dětský folklor na počátku 21. století. In: *Metodický portál RVP* [online]. 28. 11. 2012 [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/15543/SEL-PAN-UCITEL-ANEB-DETSKY-FOLKLOR-NA-POCATKU-21-STOLETI.html/>

Pražská skupina školní etnografie. *Pražská skupina školní etnografie* [online]. Nedatováno [cit. 2015-04-19]. Dostupné z: <http://kps.pedf.cuni.cz/psse/index.php?p=onas>

SCHAUEROVÁ, Alena. Od folkloru k folklorismu. Dětský folklor. In: *Národní ústav lidové kultury* [online]. © 2008 [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: <http://www.nulk.cz/Informace.aspx?sid=255>

RESUMÉ

The bachelor thesis analyzes numinous (demonological) oral narratives in contemporary children's folklore. The work is divided in two parts, theoretical and empirical. The first part focuses on definitions of important analytical terms such as „folklore“, „children's folklore“ and „numinous narratives“. It also describes their historical and social contexts and their classification into appropriate genealogical types. The research in the second part focuses on children's point of view on numinous narratives in modern society and the influence of mass media such as films and television. It also presents the results of the analysis of narratives collected in local oral tradition as well as the conclusion about how children themselves perceive these narratives.

PŘÍLOHY

Tabulka 1. Znalost dětí strašidelných příběhů

Typ	Znají	Neznají
Strašidelné příběhy	11	7
Strašidelné filmy a seriály	12	6

Tabulka 2. Příklady často sledovaných filmů a seriálů

Druh	Příklady
Pohádky	Saxana S čerty nejsou žerty
Filmy s kouzly a nadpřirozenými postavami	Harry Potter Pán Prstenů Hobit Star Wars Slender Man
Horory	Kruh
Dokumentární seriály	Dobyvatelé ztracené pravdy
Animované seriály	Scooby Doo Městečko záhad
Seriály	Živí mrtví Upíří deníky